

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD)

Cilt: 1- Sayı: 2- Aralık 2017

ISSN: 2587-1331

LATİFE TEKİN'İN *BERCİ KRİSTİN ÇÖP MASALLARI* ROMANINDA YAŞLI BİLGE ARKETİPİ

Burak ÇAVUŞ¹

ÖZET

Arketipsel sembolizm, edebi metin çözümlemelerinde metnin dayandığı mitolojik, masalımsı, destansı yapının ve varlıkların görünür kılınmasına katkı sağlamaktadır. Mito-poetik bir okuma yöntemi olan bu okuma biçimiyle, metin içerisine bilerek veyahut bilmeyerek girmiş olan kolektif bilinçdışına ait unsurların, kültürel hafızada yer edinmiş bazı değerlerin, kalıplaşmış motiflerin metin içerisindeki varlığı ve işlevi daha anlamlı kılınabilmektedir. Aynı zamanda metnin katmanlı yapısı içerisinde yeni yollar açılabilen ve edebiyat psikolojisi bağlamında yeni sonuçlar elde edilebilmektedir. Latife Tekin'in *Berci Kristin Çöp Masalları*² adlı romanını bu yöntemle okuduğumuzda ise karşımıza kolektif bilinçdışına ait bazı mitsel, masalımsı, evrensel boyutlara ulaşmış arketipler görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Latife Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, Yaşlı Bilge, Arketipsel Sembolizm.

ABSTRACT

Archetypal symbolism contributes to the visualization of mythological, legendary, epic, and assets based on the text in literary text analysis. This reading style, which is a metaborical reading method, makes it possible to make the existence and function of the collective unconscious elements intentionally or unintentionally entered into the text, some of the values that have taken place in the cultural memory, the stereotyped motifs in the text more meaningful. At the same time, new paths can be opened in the layered structure of the text and new results can be obtained in the context of literary psychology. When we read this novel of Latife Tekin's "Berci Kristin Çöp Masalları" in this way, archetypals that have reached some mythical, figurative, universal, dimensions belonging to antiponic collective unconscious have been seen.

Key Words: Latife Tekin, Crazy Kristin Trash Tales, Old Wise, Archetypal

GİRİŞ

Birden fazla okunma biçimine müsait olan edebi metinlerin psikoloji merkezli okunması, çözümlenmesi ve anlamlandırılması son yıllarda yaygınlık kazanmıştır. Özellikle de Freud, Jung, Adler gibi isimlerin bazı teorilerini açıklarken edebi eserlere başvurmaları, iki alanı birbirine daha da yakınlaştırmış; aradaki ilişkinin göz ardı edilemeyeceğini göstermiştir. Böylelikle psikolojiden faydalanarak hem yazar, hem de metin merkezli incelemeler ve eleştiriler yapmak mümkün hale gelmiştir. Psikoloji merkezli incelemeler ile metin içerisindeki simgeler, semboller, mekânlar, çeşitli ayrışık unsurlar daha anlamlı hale gelebilmektedir. Aynı zamanda yazar ve metin arasındaki ilişki de daha sağlam temellere oturtulabilmektedir. Tüm bunların dayanağı ise iki disiplinin de insan merkezli çalışıyor olmasıdır. Nitekim edebi eserlerin hem oluşumunda hem de bizzat kendi içerisinde insanın varlığı söz konusudur.

¹ İnönü Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Öğrencisi, burakcavuss@hotmail.com.

² Bu çalışmada Berci Kristin Çöp Masalları adlı romanın İletişim yayınlarıca yapılmış üçüncü baskısı esas alınmıştır.

Psikoloji edebiyat ilişkisine yaklaşım da kendi içinde birkaç yolla gerçekleştirilebilir. Yukarıda adını andığımız bilim adamlarının birbirlerinden ayrıldıkları noktalar bu farklılıkların oluşmasına sebep olmuştur. Bu yaklaşım yollarından birisi Carl Gustav Jung'un psikanalitik inceleme yöntemidir. Yöntemin temelinde ise, Jung'ın bireysel ve kolektif bilinçdışı dediği iki alan, insan psikolojisinin merkezi konumundadır. Gerçek benlik, gerçek kişilik bu alanlarda yatmaktadır. Hem kişinin bireysel yönü hem de kolektif yani tarihsel, kültürel, çevresel yönü onun bilincinden ziyade bilinçdışıdır. Jung bilinçdışının edebi metinlere de yansıtıldığını savunur. Özellikle de kendisinin arketip olarak adlandırdığı insanlığın ortak ürünlerinin edebi metinlerde çok daha net görülebileceğini düşünmüş ve bunu örneklerle de çalışmalarında göstermiştir.

Bu arketiplerden birisi de yaşlı bilge arketipidir. Daha sonra da ayrıntılı olarak görüleceği gibi, yaşlı bilge arketipi özellikle de masalarda, efsanelerde, mesnevilerde sıklıkla karşımıza çıkan yaşlı, bilgin, yol gösterici, öğüt verici konumunda olan kişidir. Romanlarda ise bu yaşlı bilgelerin biraz değişerek de olsa şehirlere geldiğini görürüz. Berci Kristin *Çöp Masalları*'nın Güllü Baba'sı da köyden şehre gelmiş, şehirde kendi muhitinin bilgisi konumuna yükselmiştir. Masalımsı bir anlatımın hakim olduğu romanda masalımsı bir karakter olarak Güllü Baba'nın bir arketip olarak incelenmesi, onun roman içerisindeki konumunu, işlevini ve yazarla olan bağlantısını anlamamıza yardımcı olacaktır.

GECEKONDUNUN BİLGESİ: BİR ARKETİP OLARAK GÜLLÜ BABA

Berci Kristin Çöp Masalları, köyden kente göç etmiş ve şehirde varolmaya çalışan bir grup insanın şehirlileşme sürecini merkez alan bir romandır. Romanda herhangi bir başkarakterin varlığı dikkat çekmez. Daha çok belirli bir grubun kolektif yaşamı, sorunları, kültürü, gelenekleri ve şehre tutunma çabaları dikkat çeker. Mekân merkezli bir roman görüntüsü taşıyan eserde, bir mekân olarak gecekondu ve göç sonucu ortaya çıkan gecekondulaşmanın, arabesk kültürün detaylarına inildiği görülür. Aynı zamanda işçilerin sağlıksız yaşam koşulları, yine göç ile gelen çeşitli sosyal, ekonomik ve fiziksel problemler doğrudan ve dolaylı olarak ele alınmıştır. Bir mahalle kurmaya, bu mahalle ile birlikte şehirde bir yer tutmaya, geleneklerini, batıl inançlarını, modern şehir hayatı içerisinde yerleştirerek tutunmaya, en genel anlamda şehir ile bütünleşmeye çalışırken ne köylü kalabilen ne de şehirli olabilen insanların dünyasına ayna tutulmuştur. Bu insanlar sosyolojik olarak "kentlileşen" kavramıyla karşılanır. Kentlileşen insanın diğerlerinden farkı ise hem köye hem de şehre ait unsurları bir arada yaşamasıdır.

"Kuramsal olarak "kır insanı'nın" (tam köylünün) ekonomik mekânı bir ögelidir. Bu insanın ekonomik mekânı yalnız kırsal öğeleri (kır ücret geliri, kır varlık geliri, kır varlıkları vb.) içerir. Benzer biçimde kır insanının sosyal mekânı da bir ögelidir ve yalnız kır sosyal ve tinsel değerlerini içerir. Öteki uçtaki "kent insanı'nın" ekonomik ve sosyal mekânı da yine bir ögelidir. Bu insanın ekonomik mekânı yalnız kentsel ekonomik ilişki ve etkinlikleri (kent ücret geliri, kent varlık geliri, kent varlıkları vb.) kapsar. Sosyal mekânı ise yalnız kentin sosyal ve tinsel değerlerini içerir. Bunlara karşılıklı kır insanı ile kent insanı arasında yer alan "geçiş insanı'nın (kentlileşen insan'ın) ekonomik mekânı ve sosyal mekânı ikişer ögelidir. Kentlileşen insanın ekonomik mekânı, kentlileşme sürecinde bulunduğu yere göre değişen oranlarda, hem kent ekonomik değerlerini ve hem de kır ekonomik değerlerini içerir. Sosyal mekânı ise yine

değişen oranlarda hem kent hem de kır sosyal ve tinsel değerlerini kapsar”(Kartal, 1983: 22).

Kentlileşen kavramı, ara bir kimliğe gönderme yapar. Hem geldiğin yerin hem de ulaştığı yerin coğrafik, ekonomik, kültürel ve sosyal özelliklerini bir arada yaşatır. Nitekim roman içerisindeki kentlileşmeye çalışan insanlarda da bu arada kalmışlık durumunu görmek mümkündür. Köyden kente gelmiş kişiler, kentin kendilerine uygun gördüğü, biraz daha merkezden uzak yerlerde yaşarken, bir yandan şehre kendilerini kabul ettirme çabasında öte yandan da geldikleri yerin kültürel unsurlarını da yaşatmayı sürdürürler.

Bir arketip olarak inceleyeceğimiz Güllü Baba karakteri de köyden kente göç ile girmiş bir karakterdir. Çünkü Güllü Baba, modern kent içerisinde görülmeyecek veyahut modernin kabul edemeyeceği kişilik özellikleriyle dikkat çeker. Daha çok kırsal alanlarda ve geleneksel kültürün hâkim olduğu coğrafyaların özelliklerini taşır. Başka bir ifadeyle söylersek Güllü Baba, kent karşısında kırsalı, bilim karşısında geleneği, akıl karşısında hurafeyi, din karşısında batılı temsil eder. O, kentlileşen tipin, kent kültürü içerisinde kendi inançlarını sürdürmeye çalışmasının bir sembolüdür. Bir arketip olarak düşünürsek, varoluşunu kentte gerçekleştirmeye çalışan, yolculuğunu kent içerisinde sürdüren kolektivitinin “yaşlı bilge” arketipidir.

Burada Jung’un “bireyleşme sürecini” ve Joseph Campeell’in “sonsuz yolculuğunu” uygularken, roman içerisindeki bütün kişileri bir bütün olarak değerlendirdik. Çünkü roman içerisindeki kişiler, aslında birbirinin aynısıdır. Amaçları, mücadele yöntemleri, giyim kuşamları, dünyaya bakışları, yaşadıkları değişim süreci, yaptıkları iş (fabrika işçiliği), hatta hastalıkları bile (fabrika atıklarından zehirlenme) aynıdır. Dolayısıyla Güllü Baba karakteri, orada yaşayanların tamamının kolektif bilinçaltındaki yaşlı, saygı duyulan, öğüt verici, tedavi edici, yol gösterici bilgesidir.

Arketipler, kolektif bilinçdışının evrensel ulaştığı ilk örnekleridir. “Bir kişisel, bir de kişisiz bilinçdışı vardır. Bu sonuncusuna ortak bilinç dışı da diyoruz çünkü kişisel olabilecek bir şeyden tamamıyla uzak, tamamıyla evrensel bir olay; bu içeriklere her yerde rastlamak mümkün, kişisel bilinçte olmayacak şey bunlar.”(Jung,1997:145-6) Bunlar arketiplerdir. “Arketipler, önceden varolan kavrayış biçimleri (yani bilincin ortaya çıkmasından önce) ya da sezginin doğuştan gelme koşullarıdır. İçgüdülerin insanı kendine özgü belirli bir yaşam sürdürmeye zorlamaları gibi, arketipler de sezgi ve kavrayışı insana özgü biçimlere zorlarlar. Arketipler bilinçdışıdır ve bu nedenle sadece varsayım olarak kabul edilebilirler ”(Fordham, 2001: 27). Jung, başka bir yerde arketipler için “kolektif bilinçdışının dominantları” (Sambur, 2005: 85) ifadesini kullanır. Buradan hareketle arketiplerin kolektif bilinçdışına ait çeşitli göstergeler olduğunu, adeta insanlığın zihinsel tarihini oluşturan unsurlar olduğunu söyleyebiliriz.

Romana döndüğümüz de ise bu zihinsel tarihi sürdüren kişilerin köyden kente göç etmiş bir grup olduğunu, Güllü Baba’nın da bu grubun kolektif bilinçdışında yer alan yaşlı bilge arketipi olduğunu görürüz. Bu yaşlı adam “bir yandan bilgi, idrak, düşünce, bilgelik, akıllılık ve sezgi, diğer yandan da iyi niyet ve yardımseverlik gibi ahlaki özellikleri temsil eder”(Jung, 2003: 91). Masallarda, efsanelerde, halk hikâyelerinde karşımıza çıkan bu tip, “büyücü, hekim, rahip, öğretmen, profesör, büyükbaba ya da otorite sahibi herhangi bir kişi olarak görünür” (Jung, 2003: 86). Güllü Baba da roman içerisinde ilk önce geleneksel yöntemlerle ve okuyup üflemlerle tedavi eden bir hekim olarak görülür.

“ Sırma yine yıkık konduların önünde bir ağıda tutuldu. Dozerlerin arkasından tekmeleyip briket unlarını savurdu. Saçlarını yoluk yoluk edip ellerini entarisinin

döşüne taktı. Üstünü başını yırttı...Sırma'nın ellerini yine bağladılar. Sırma'yı okuyup iyileştirmesi için mahallenin en yaşlısı Güllü Baba'yı çağırdılar. Güllü Baba bastonuyla yeri yoklaya yoklaya geldi. Sırma'nın başına çömeldi. Elleriyle arayıp Sırma'nın seğiren bedenini buldu. Yüzünü elinin altında sıçrayan küçücük kıza verdi. Sonra bastonuna dayanıp uzun uzun okuyup üfledi. ...Sırma, Güllü Baba'nın büzülmüş gözlerinden akan yaşa baka baka duruldu” (BKÇM, 2015: 13).

Bu olay Güllü Baba'nın otoritesini sağlamlaştırmış, onun toplum içerisindeki konumunu yükseltmiştir. Aynı zamanda ilahi bir güç sahibi, hikmetli kişi olarak görülmesine olanak sağlamıştır.

“Çiçektepe’de pirlük katına çıkması ağlayıp sarsılarak Sırma'yı iyileştirmesinden sonra oldu. O günden başlayarak kondularda günlerce kadınlar arasında kör gözlü birinin ağlayıp ağlayamayacağı konuşuldu. Sonunda onun kör gözlerinden akan yaşın kuvvetli, hikmetli bir su olduğuna karar verildi. Kulaktan kulağa Allah'ın onun gözlerini kör ettiğine pişman olduğu, sonradan ona gözlerini isteyip istemediğini sorduğunu, Güllü Baba'nın da gözlerinin yerine kuvvetli bir zihin dilediği söylentileri yayıldı” (BKÇM, 2015: 29).

Yaşlı Bilge arketipinin Türk destanlarında ve halk hikâyelerindeki “bilge tipi’ne” denk geldiğini söyleyebiliriz. Çünkü destanlarda veyahut diğer anlatılardaki bilge kişiler de halkın önemli bir sorununa çözüm bulduktan sonra bu mevkiye çıkartılırlar. Örneğin, “Ergenekon Destanı’nda demir dağı eriterek Türklerin yol bulup çıkmasını sağlayan usta demirci, bilge tipinin en önemlilerindedir” (Yardımcı, 2007: 51). Güllü Baba'nın ilahi bir güçle donatılmış olduğuna inanılması da benzerlik konusunda önemli bir noktadır. Çünkü destanlarda da “Bilge kişilerde ilahi bir sezgi gücü bulunmaktadır” (Yardımcı, 2007: 52). Romanda da Güllü Baba'nın ilahi bir güçle donatıldığı, kendisine bazı yetilerin verildiğine inanıldığını görürüz.

Bir diğer olayda ise Güllü Baba, bilirkişi, danışman olarak görülür. Mahalle erkekleri anlam veremedikleri bir konu hakkında hep beraber onun yanına gidip, muammayı çözmesini beklerler. Bir fabrikanın duvarına “nato caddesi” yazılınca bir belirsizlik ortaya çıkar.

“Laf döndü dolaştı Nato ne demeye gelire vardı. Kimi, gazetelerin vakti zamanında Nato'yu yazdığını, kimi, radyonun Nato'dan türküler çaldığını söyledi. Biri ‘Silahlı kuvvet’ dedi; bir başkası, bombalı. Bomba ve silah lafından konducular huylandı. Yolun adı içlerine bir türlü sinmedi. Topluca kalkıp Güllü Baba'nın yanına vardılar. Güllü Baba ses etmeden dinledi. Kendi kendine levhanın asılmasını Çiçektepe erkeğinin eğrilmesine verdi. Sonra bastonunu yere vura vura ‘Nato eğrilik demeye gelsin’ dedi” (BKÇM, 2015: 27).

Burada toplu şekilde Güllü Baba'ya başvurmak, ondan yardım beklemek Güllü Baba'nın bütün mahalleli için aynı değerleri temsil ettiğinin göstergesidir. Mahallelinin kolektif bilinçdışı bir kişinin kolektif bilinçdışı olarak değerlendirmemizin sebebi de budur. Aynı zamanda burada hem Güllü Baba'nın bilgin işleviyle de romanda yer aldığını hem de bir hâkim olarak otorite sahibi olduğunu görürüz. Bastonuyla yere vura vura karar vermesi de mahkeme salonunda tokmağıyla karar anını açıklayan hâkim görüntüsünü çağrıştırmaktadır.

Yaşlı bilgenin ortaya çıkışı, kahramanın yardıma ihtiyacı olduğu zamanlardır. Herhangi bir güç karşısında, cevaplayamadığı bir soruyla karşılaştığında veyahut aşamayacağı bir engelle karşılaştığında, yardımcı bir güce ihtiyaç duyar. Bu durum gerçek hayat için de geçerlidir. İnsan içinden çıkamayacağı durumlarda, başka bir gücün

– bu özellikle tanrıdır- ihtiyacını hisseder. Destanlarda, efsanelerde, hikâyelerde, romanlarda da durum böyledir. Tanrısal olmasa da çeşitli üstün güçleri olan kişiler, kahramanın kendi başına yetmediği zamanlarda görülürler. Nitekim incelediğimiz romanda da Güllü Baba, mahallelinin çözemediği, cevaplayamadığı, kendi başlarına halledemediği sorunlar olduğunda gündeme gelir. Gecekondu kadınlarının su problemlerini çözmeleri için Güllü Baba'ya gitmeleri buna örnektir.

“ Su için kadınların toplanıp her kapısını çaldıklarında bastonuna bir şeyler mırıldanıyor, toprağı dinliyor, sonra da suyun uzun bir yolun sonunda olduğunu haber ediyordu” (BKÇM, 2015: 30).

Gerek kahramanların kendi arayış süreçlerinde, gerekse insanların olgunlaşma dönemlerinde olsun, yardımcı bir güce ihtiyaç mutlaka duyulur. Yukarıda da değinildiği gibi bu güç, öğretmen, profesör, baba gibi çeşitli otorite sahipleri olabilir. Yaşlı bilge arketipinin görünüm biçimleri değişse de görüldüğü zamanlar aynıdır. Benzer çalışmalarda da görülür ki yaşlı bilge arketipi bir otorite, yön gösterici olarak kahramanın yolculuğunun tıkandığı, ilerlemediği, sürdürülemediği zamanlarda ortaya çıkar. Örneğin, *Pinhan* romanının Dürri Baba'sı (Namlı, 2007: 1220), *Osmancık* romanının Şeyh Edebalı'sı (Yılmaz, 2011: 47) da bir yaşlı bilge arketipi olarak romanların içerisinde yardımcı, yol gösterici olarak işlev görürler.

Pinhan romanında Pinhan karakterinin “bir varlık olarak ortaya çık(masına) ve kendine yönelmesine”(Namlı, 2007; 1220), *Osmancık* romanında ise “Osmancığın Osman Gazi Han'a dönüşme sürecinde” (Yılmaz, 2011: 47) yaşlı bilgenin yönlendiriciliği söz konusudur. Güllü Baba ise köyden kente göç eden, geleneksel inançları ile kente tutunmaya çalışan gecekondu mahallelisinin varoluş sürecine katkı sağlar. Burada yolculuk, kentle bütünleşmeye yöneliktir. Bütün gecekondu sahipleri aynı yolculuğun içindedirler ve aynı yöntemlerle yolculuk sürecini tamamlamak isterler. Bu süreçte karşlarına çıkan engelleri ise geleneksel yöntemlerle çözmeyi düşünürler. Çünkü henüz tam anlamıyla ne kentli gibi akılcı düşünebilirler ne de kentin imkânlarından yeterince faydalanabilirler. Nitekim tüm yolculuğun amacı da buradadır. Kentli olmak ve kentin faydalarından (eğitim, iş, sağlık) istifade edebilmektir. Ancak kentli olana kadar geleneksel inançlar onların kurtuluş çareleridir. Güllü Baba, bu kurtuluşun kolektif bilinçdışındaki rehberidir. Bu rehber sıklıkla başvurulan konducular, yine bir sağlık probleminde geleneksel inançlara başvurur.

“ Şengül'ü Güllü Baba'nın yanına alıp geldiklerinde süt dolu iki memesinin üstünde, iki nane dolu bez torba bağlıydı. Sütünün önüne taş durmuştu. On gündür koltukaltlarından doğru sızıltıyla memesine süt gıcılıyordu....Şengül umutla gözlerini Güllü Baba'nın yüzüne dikti. Döşünün düğmelerini çözdü.... Güllü Baba yoklayıp Şengül'ün sağ memesinden tuttu. Bir elini ağzına verdi. Sancıya dayanamazsa ısırmasını söyledi.... Eliyle usulca Şengül'ü yoklayıp sarstı. Okşayıp okuya okuya Şengül'ün gözlerini açtı” (BKÇM, 2015: 32-33).

Burada Güllü Baba, sosyolojik ve psikolojik anlamada bir kültürel bir gerçekliğin sembolüdür. Özellikle köy, kasaba ve göç ile de şehirlere taşınan bazı irrasyonel inanç ve davranışlar, daha çok dini kimliğe sahip kişilerce sürdürülür. Halk içinde hacı, hoca, üfürükçü gibi söylemlere anılan bu kişiler, bir toplumun kolektif bilinçdışında yaşayan sembolik kişilerdir. Özellikle de sağlık konusunda çok sık başvurulan, okuyup üfleme ile tedavi eden kişiler, masallarda, destanlarda, halk hikâyelerinde sıklıkla kurgusal düzleme de taşınmıştır.

Güllü Baba, Anadolu halk kültüründeki hoca tipine de denk düşer. Çünkü hem tedavi eder hem öğüt verir hem de mahalleliye göre bazı insanüstü güçlere sahiptir.

“Hocalar, halk hekimliği uygulamalarında dinsel kimliklerinden çok, sihirsel bir görev yapmaktadır” (Şar, 2008: 1164). Güllü Baba da çeşitli sihirvari uygulamalarla çözüm arayan, tedavi eden bir kişi olarak görülür. Mahallelinin kaderini, geleceğini okuması bu duruma iyi bir örnektir.

“Güllü Baba bu sırlara gözünden akıttığı yaşların karşılığında ermişti. Tanrı yaşlarını kurutmuş ama yerine hazine değerinde başka bir kudret bağışlamıştı. Bu kuderet yalnızca Tanrı’ya vergi olan gizlilikleri görme kudreti idi. Bu kudretiyle Çiçektepe kondularının kaderini okuyabiliyordu. Çiçektepe kondularının alnında kara derin harflerle, fabrikalar, çöp, ve rüzgar yazılıydı. Kondulara, iyilik ve kötülük ondan gelecekti” (BKÇM, 2015: 359).

Metinlerarası bağlamda düşündüğümüzde ise Güllü Baba, folklorik bir unsur olarak metnin, diğer metin ve söylemlerle ilişkiye girmesine zemin hazırlar. Çünkü Güllü baba aynı zamanda büyüğe, dini kişiliklere saygıyı da temsil eder. Bu durum diğer birçok metinde de görülür. “Örneğin Dede Korkut metinlerinde, bilge kişi, ataya saygı kültürünü simgeler. Bilge kişiye ya da kağana saygı ise Orta Asya’da, şamanlık kültürüyle ilgilidir. Metinlerarasılık ve söylemlerarasılık sürecinde bir düşünüyapıbirim özelliği taşıyan bu türden kalıp-değerler yinelenir” (Aktulum, 2013: 37-8). Kolektif bilinçdışını insanlığın evrensel hafızası olarak düşündüğümüz de ise arketiplerin, metinlerarası ve söylemlerarası işlevi daha da önemli hale gelecektir. Çünkü bir arketip, yaşlı bilge de olduğu gibi, birçok metinde, farklı kültürlerin izdüşümü olarak yer alır. Dolayısıyla bir arketip, içinde olduğu metni, başka metinlerle dolaşıma sokar. Örneğin, Güllü Baba, Dürri Baba’yı, Dede Korkut’u, Şeyh Edebalı’yı çağrıştıracaktır. Çünkü tüm bu kahramanlar, bir kültürün temsilcisi konumunda, sembolik değerlerin taşıyıcısı rolüyle eserlerde yer almıştır. Her yeni metinde çeşitli değişikliklere uğrayarak yeniden canlandırılmışlardır. Toplumsal bir kimliğin tarihsel hafızasında yer etmişlerdir. Bir gündüz düşü olarak değerlendirilen edebi metinlerde sürekli görülmeleri de olağandır.

Güllü Baba’nın roman içerisindeki varlığını yazar bağlamında da incelemek gerekirse, yazarın yaşamışlıkları ile bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Latife Tekin, birçok röportajında masallarla, cinlerle, büyücülerle büyüdüğünü ifade etmiştir. Kendisi de köyde doğmuş, şehre göç etmiş bir kişidir. Bir röportajında anlattığı şu bilgiler, onun dünyasında Güllü Baba’nın yerini tespit etmemize yardımcı olacaktır.

“ Hocanın biri muska yazmış kadına. Annemin arkadaşı olan kadının kocası çok hasta, kadın ölüp ölmeyeceğini merak ediyor. Olmayacak şeyler söylüyor hoca ona. Alacaksın bunu, kapının önünde oturacaksın, sabaha kadar uyumayacaksın, damdan biri atlayacak falan. Kadın korkuyor, annem onunla beraber üç gün kapının önünde bekliyor. Böyle hikâyeler anlatılıyordu o günlerde. Dağa yürüyenler, peri kızına aşık olanlar, halüsinasyonlar işte...”(Özer, 2015: 29).

Yazarın küçükken dinlediği bu hikâyelerin onun bilinçdışında yer aldığını ve metni yazarken Güllü Baba motifi ile metne döküldüğünü söyleyebiliriz. Nitekim Güllü Baba da kader okuyan, geleceği gören, çeşitli çözüm yolları sunan bir kişidir. Örneğin, yukarıda da değindiğimiz Şengül’ün hastalığını okuyup, üfleterek tedavi ettikten sonra Şengül’e “O akşam ay doğuncaya iki memesine gül yaprağı sarmasını öğüt(lesi). Ay solunca memelerinin üstüne saçlarını çözüp dökmesini, saçlarıyla birlikte memelerini taramasını” (BKÇM, 2015: 33) söylemesi yazarın anlattığı hikâyeye benzemektedir.

Güllü Baba’nın roman içerisinde bilge, hekim, hoca, öğretmen, büyücü, hikmetli kişi olarak görünmesi, daha çok da yardımcı, yol gösterici rolleriyle işlevsel kılınması hem yazarın hem de roman kişilerinin kalıtım yoluyla edindiği bilgiler doğrultusundadır. Güllü Baba motifi, tipi kültürel ve geleneksel bazı inanç, düşünce ve

öğretilerin kişileştirilmiş halidir. Kolektif kültürel hafızanın, somutlaştırılmış bir yansımasıdır. Nitekim “kolektif bilinçdışının bir özelliği de bireysel davranıştan gücünü alan kişisel bilinçdışının aksine, kökeninin kalıtıma dayanmasıdır” (Bennet, 2006: 70). Güllü Baba'nın kalıtımsal öncülleri, Dede Korkut, Bilge Kağan, Usta Demirci, ak sakallı dede motifi, köy ve kasabalarda karşılaşılan hocalar, dervişler, bir şekilde hikmetli olduğuna inanılan kişilerdir. Güllü Baba, Anadolu halk kültüründe, yazılı ve sözlü edebi eserlerde, tarihsel ve kültürel olarak toplum hafızasında yer almış, yardımcı, yol gösterici, bilge kişinin bir örneğidir. Yaşlı bilge arketipi olarak metin içerisinde yer almış; bir varoluş mücadelesi veren, yolculuğa çıkmış Anadolu halkının kolektif bilinçdışından gelen yardımcı, hikmetli kişi olarak görünmüştür.

SONUÇ

Arketipsel sembolizm yöntemiyle metin merkezli olarak incelediğimiz Berci Kristin Çöp Masalları romanında kolektif bilinçdışının varlığı Güllü Baba karakteri üzerinde görülmüştür. Edebiyat psikolojisi bağlamında metnin psikolojik bağamları öne çıkarılmıştır. Aynı zamanda metnin folklorik, mitolojik ve tarihsel bağlantıları karakter merkezinde değerlendirilmiştir. Böylece kolektif bilinçdışının yansımalarını görmek mümkün olmuş; metnin anlam katmanlarına bir yenisi eklenmiştir. Güllü Baba karakterinin roman içerisindeki varlığı ve işlevi, metnin sınırlarından çıkarılarak tarihsel ve kültürel ilişkileriyle değerlendirilmiştir. Nitekim arketipsel sembolizm yöntemi, insanın zihinsel tarihini ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada da metin içerisindeki kurgusal kişilerin zihinsel tarihlerine gidilerek metin içerisinde yer alan birtakım kişi, inanç, değer ve davranışlar tahlil edilmiştir.

Yaşlı bilge arketipinin yeni bir görünümü olarak değerlendirilen Güllü Baba karakteri, karakter düzeyinde metni diğer metinlerle ilişkiye sokmuştur. Metinlerarası bağlamda kolektif bilinçdışının süregelen yansımaları da çalışma dahilinde görülmüştür. Böylece incelenen roman, çeşitli metinlerin bir toplamı olarak da okunmuştur. Çünkü kolektif bilinçdışı evrensel düzeydedir ve metne yansıdığına metnin de evrensel boyutlarda ilişkiye girmesine zemin hazırlar. Yukarıda da değinildiği gibi Güllü Baba karakteri, Dede Korkut hikâyelerine, çeşitli sözlü ve yazılı masallara, mitlere, yerli ve yabancı romanlara gönderme yapmaktadır. Metinlerarası düzlemde incelendiğinde de yaşlı bilge arketipinin öncüllerine, ilk örneklerine gidilebilmektedir. Dolayısıyla karakter bağlamında artzamanlı bir incelemenin de metinden hareketle yapılabilmesine imkân sağlamaktadır. Bu süreçte arketipin görünme biçimleri, değişimleri de gözlemlenebilmektedir. Güllü Baba karakteri de incelen metnin tarihsel, kültürel, mitolojik ve folklorik bağamlarını görmemize, metnin arkeolojisini yapabilmemize fırsat vermiştir.

KAYNAKÇA

- Aktulum, KUBİLAY (2013), Folklor ve Metinlerarasılık, Çizgi Yay. Konya.
Bennet, EDWARD ARMSTRONG (2006), Jung Aslında Ne Dedi?, Say Yay. İstanbul.
Campbell, JOSEPH (2000), Kahramanın Sonsuz Yolculuğu, Kabalcı Yay, İstanbul.
Fordham, FRIEDA (2001), Jung Psikolojisinin Ana Hatları, Say Yay. İstanbul.
Jung, CARL GUSTAV (1997), Analitik Psikoloji, Payel Yay. İstanbul.
Jung, CARL GUSTAV (2003), Dört Arketip, Metis Yay. İstanbul.

Kartal, KEMAL (1983), Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme, Maya Yay, Ankara.

Namlı, TANER (2007), Arketipsel Sembolizm Açısından Elif Şafak’ın Pinhan Romanının İncelenmesi, Tuskish Studies, Volume 2/4 Fall.

Özer, PELİN (2015), Latife Tekin Kitabı, İletişim Yay. İstanbul.

Sambur, BİLAL (2005), Bireyselleşme Yolu, Jung’un Psikoloji Teorisi, Elis Yay. Ankara.

Şar, SEVGİ (2008), Anadolu’da Rastlanan Halk Hekimliği Uygulamalarına Genel Bir Bakış, ICANAS Uluslararası Asya ve Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara-Türkiye, 10-15 Eylül, s. 1163-1178.

Tekin, LATİFE (2015), Berci Kristin Çöp Masalları, İletişim Yay. İstanbul.

Yardımcı, MEHMET (2007), Destanlar, Ürün Yay. Ankara.

Yılmaz, EBRU BURCU (2011), Hikâye ve Romanlarda Sembol Dilinin Görüntüleri Üzerine Bir Değerlendirme, Bilig Dergisi, Sayı: 56, S. 45-56.